

a melyekben bizonyos számú nemes embernek a szövetsége a politikai hatalmak helyére állítja magát és állam helyett akar érvényesülni, sokszor érvényesül is. Végre is az állam úgy tűnik fel, mint több százezer kis államocska, vagy Raynal szerint kis zsarnokok szövetsége.

A munka fordítása is teljesen megfelel az igényeknek; nyelvezete magyaros és világos.

N. E.

* * *

Archives d'anthropologie criminelle stb. 15. juillet 1894.

Van Hamel: „La criminalité féminine aux Pays-Bas“. Ismerteti *Loosjes* Cornelisnek az amsterdami egyetemen bemutatott tudori thesisét az asszonyi bűntettek kérdésében általa összeállított első hollandi statisztikáról. Négy szempontot különböztet meg ebben a szerző: 1. a férfi és asszonyi bűntettek különbözeti statisztikáját; 2. az asszonyi bűntettek relativ statisztikáját, mely aránylag kevésbé magas, a mit *Loosjes* is, mint *Lombroso*, annak tulajdonít, hogy az asszonyi bűnösség természetes levezető csatornája a prostitúto; 3. az asszonyi bűntettek absolut statisztikáját, melylyel kapcsolatban kiterjeszkedik a különböző anthropologiai tényekre, mint test- és jellemalkat, továbbá a társadalmiakra (nevelés, oktatás, kor, társadalmi helyzet); 4. vizsgálja az asszonyi bűnösségnek a büntető törvényhez való viszonyát, a felelősséget és beszámítást gátló vagy kizáró speciális okokat, milyenek a psychosis és nevrosis, esetleg a menstruatio és terhesség, továbbá a büntető bíróság elnézését, főkép a franciaia esküdtszékeknél, végre a fennálló női börtönrendszereket.

A birói statisztika adataiban 1851 óta két periodust különböztet meg a szerző: az elsőt 1851-től 1886-ig, a másodikat 1887-től 1891-ig. A kettő közé esik az új holland büntető-törvény életbelépte. Továbbá különbséget tesz az asszonyi bűnösség hullámzása közt általában és ugyana közt a különös delicatumokhoz viszonyítva.

Az asszonyi bűnösség viszonylagos száma a bűntettek egész számához képest 1851-től 1855-ig 21°/_o volt, 1887-től 1891-ig csak 12°/_o. Ez azonban nem a progressív javulás jele, hanem

számba kell venni a férfi-criminalitás emelkedését ugyanez idő alatt, s ez a látszólagos kedvezőbb arány oka. Azután a könnyebb delictumoknál az asszonyok része csökkent ugyan, de a súlyosabb delictumoknál állandó maradt, sőt emelkedett.

Viszonyítva az egyes delictumokhoz az asszonyi bűnösséget, itt a szerző eltekintett a csekélyebb kibágásoktól, a koldulást és csavargást kivéve. Az előbbinél az asszonyok részvétele határozottan csökken 1851 óta, még pedig 30% -tól egész 7% -ig. Ennek okát szerző részint a prostitutio emelkedésében, részint a nő társadalmi helyzete javulásában véli rejteni. A szemérem elleni delictumoknál ellenben a számok határozott emelkedést mutatnak, a mi annál meglepőbb, mert a férfiak contingense ebben a pontban állandó maradt. Jelentékeny a csökkenés (14% -ról 8-ra) a testi sértéseknél is, de részben itt is a férfi-contingens szaporodása billenti félre a mérleget, míg a többi delictumoknál, milyen az egyszerű és minősített lopás stb., az arány jórészt változatlan maradt.

Áttér azután a szerző a női büntettek absolut százaléka megállapítására, azaz az összes női büntettek számához viszonyítva. Itt csökkenését constatálja a koldulásnak (27% -ról 7% -ra), ellenben növekedését a rágalmazási és becsületsértési vétségeknek 1851-től 1876-ig és pedig 6% -ról 10-re, 1876-on túl azonban újolag csökkenés volt itt is észlelhető (8% -ról 7-re).

Emelkedett a testi sértések aránya 1880-ig (11% -ról 18-ra), ezentúl ismét csökkent (17% -ról 16-ra). Csökkent a minősített lopások száma is (9% -ról 6% -ra), valamint az egyszerű lopásoké (30% -ról 18-ra). Jelentéktelen ($1-2\%$) contingens képez a család.

Loosjes az asszonyi bűnösségnek Francia- és Németország között tett összehasonlításából két különböző áramlatot hisz megállapíthatni, melyek közül a német a tulajdon elleni, a francia pedig az ember élete elleni büntettek és vétségek felé mutat kiváltképen hajlandóságot. E tekintetben a hollandi nőt is a német criminalistikus irányhoz tartja közelebb állónak.

Arra a kérdésre, hogy vajjon a nő fölmentése gyakoribb-e, mint a férfi tetteseké, Loosjes határozott igennel felel a francia esküdtszékek példájából ítélve, de tagadólag a Németalföld szempontjából. Sőt itt 1851-től 1880-ig gyakoribb volt a férfi tettesek fölmentése, azóta pedig majdnem egyenlő a két nem aránya.

Fontosságot nyerhet e kérdés, ha fontolóra vesszük Hollandiában az esküdszéki intézmény hiányát.

Végre a börtönrendszer különböző nemeire vetve egy pillantást, Loosjes veszélyesnek tartja a közös zárkarendszert a nőre nézve erkölcsi szempontból, tekintve nagyobb fogékony-ságát a rossz benyomásokra; de viszont a Németalföldön 1886 óta meghonosult magánzárka-rendszert egészségi szempontból tartja károsnak egy közzétett részletes statisztikai táblázat eredményeiből ítélve.

Guillaume Ferrero: „Le crime d'adultère“. Vajjon a házasságtörés bűn és büntetendő-e? Ezt a kérdést kíséri meg eldönteni ezúttal az ismert nevű olasz büntető-anthropologus. Két korszakot constatál e tekintetben az emberi eszmék fejlődésében. Az elsőben a nő házasságtörését úgy tekintették, mint a férji tulajdonjog megsértését, mint lopást; a férj odaadhatta, kikölcsonőzhette nejét, de megbüntethette, ha beleegyezése nélkül engedte át magát; a másodikban a házasságtörés már a férj becsületén ejtett sérelem, s ennek jogában áll a bűnöst magától megfenyíteni, vagy a törvény által megfenyítettetni.

Mindkét felfogásra nézve eseteket idéz Ferrero az ethnographiából. A vörösbőrűeknél a hűtlen nőnek orrát vágják le, néha a férj maga harapja le, azután fejét megnyírják, testét vörösre festik, vörösre festett lóra ültetik s így kísérik végig, miközben egy aggastyán hangosan adja tudtára mindenkinek gyalázatát.

A khondzsoknál a házasságtörést ki lehet egyenlíteni a férjnek fizetendő összeggel, de azért a tulajdonos férjnek nejét megölni is joga van.

Polynesiában a férjnek szintén jogában áll megölni tetten kapott nejét, s ez esetben családjá sem állhat érte bosszút, csak testét temetheti el. Pedig különben a férj akárhányszor féltékenység nélkül engedi át nejét.

Közép-Afrikában a férj, ha pénzbeli kárpótlást nem akar elfogadni, a legkegyetlenebb büntetéseket szabhatja a bűnösökre. Fernando Po vidékén a házasságtörők kezefejét vágják le s aztán veszni hagyják. Kongo államban a „nagy asszonylyal“ vagy első feleséggel való házasságtörést megégetéssel, vízbe-fulasztással, lefejezéssel büntetik. Kelet-Afrikában ily esetben a

férj eladhatja feleségét; a vuangamuezek pedig karóba húztatják a nőt azon testrészen, melylyel vétkezett.

Mindez esetekben a féltékenységek, a sértett becsületnek semmi része nincs; csak később veszi el a házasságtörés a tulajdonelleni merénylet jellegét s válik becsületsértővé. Így a beduinoknál a nő vétke nemcsak férjét, de saját családját is beszennyezi, s azért a férj pusztá gyanúra megölheti nejét, sőt megvan e joga az asszony atyjának, fivéreinek is, s bárkinek, a ki rajta kapja. Az araboknál is, daczára a Korán szelidebb felfogásának, megilleti e jog az atyát és fivért, de nem a férjet, habár ez rendesen meg is öli hűtlen feleségét. Konstantinban a hűtlen nőt szikláról taszítják alá. Törökországban sem büntetik a férjet, ki hűtlen hitvese gyilkosa lett. Chinában erre a törvény egyenesen is felhatalmaz.

Ellenben Mexico őskorában már a sértett férj nem szolgáltatott önmagának igazságot, hanem a bírákhoz kellett folyamodnia, kik kimondták a halált. Guaxlolitbanó-ban még többet tettek s a házasságtörő nőt szétdarabolták és fölfalták a tanúk. A biblia is tűzhalált vagy megkövezést mond ki a bűnös nőre. Így Jákób, mikor tudtára adják, hogy Thamár teherbe esett, csak annyit szól: „Vigyétek és égezzétek meg!”

Manu törvénye a régi Indiában úgy hangzott, hogy ha egy asszony hűtlen lesz férjéhez, a király falassa fel kutyáival nyilvános téren. Egyiptomban elevenen égették meg, a cserkeszeknél haját vágják le és füleit hasították fel a hűtlen asszonynak.

A kelták és germánok sem álltak hátrább szigor tekintetében. A vizigóthok, a burgundok a férj hatalmába adták a házasságtörő nőt, a bajor törvény szintén; a szászok a többi nőre bízták, hogy megbosszulják a nemükön ejtett szennyet s a bűnösök testét késsel szeleteljék fel.

Ez az állapot Ferrero szerint már az elvakult szenvedély és féltékenység álláspontja, és jellemző az a kivételes jelenség, hogy ebben a kérdésben a jogfejlődés előtte járt a szokásnak, holott rendesen a törvények csak lassan alkalmazkodnak a szokásokhoz. Itt a törvényhozás ellensúlyozni igyekezett a szenvedély ítélkezését és szelidíteni a büntetéseket.

Innen az, hogy a házasságtörés büntetési feltételei fölötté enyhék a modern törvénykönyvekben, nem haladják túl a néhány

hónapi börtönt. Ellenben a szokások még mindig kegyetlenek, mert a férj gyakran sujtja halállal házasságtörő nejét, s az esküdszékek rendszeren fölmentik.

Jogosult azonban a kérdés, milyen alapot kellene adni a házasságtörés észszerű büntetésének?

Ferrero kétféle házasságtörési typust különböztet meg ebből a czélból: egy *megrögzött* és egy *alkalmi* typust. Szerinte a büntetés nem lehetne mindkét esetben ugyanaz.

Utal a párhuzam szabatos megvonása végett a Lombrosoval közösen írt „La donna delinquente“ néhány jellemrajzára, melyek a szokásos házasságtörő nő physiologiáját festik. Ezeket született prostitutáknak és javíthatlanoknak mondja, kikkel szemben a férjnek követelni kell az elválást és megtartani gyermekeit. Ha a nő gazdag, hozománya a gyermekek javára kellene hogy essék. Büntetés terhe alatt szükség ezeket eltiltani férjök nevének viselésétől is; ellenben maga a házasságtörés miatt Ferrero sem kíván rájuk büntetést kimondani. „Declassée“-knak tekinti ezeket, kiket ki kell egyszerűen küszöbölni a családból s visszaadni a tetszésök szerinti életnek.

A házasságtörő nők másik typusával szemben sem találja helyénvalónak a büntetést, mert ezeknek vétke csak a társadalmi helyzet eredménye. De megengedheti a törvény ilyenekkel szemben az ideiglenes elválást, két-három évi próbaidőre, úgy hogy a végleges elválás csak ez idő leteltével lenne kimondandó. Végre egy harmadik typus számára Justinianus törvényét szeretné föltámasztani, azaz kolostorba csukatni a bűnös nőt, honnan férje két év múlva kivehesse, hogy ha megjavult, újra kezdje vele a házaseletet, ellenkező esetben pedig szabadjára ereszsze.

A füzet további része Lacassagne-nak azt a beszédét hozza, melyet a büntetésöket kitöltött foglyok pártfogására alakult congressus 1894. júniusi lyoni ülésén tartott, a melyet múlt számunk egész terjedelmében közölt. Majd Baer berlini tudósnak „A büntettesről anthropologiai szempontból“ (Der Verbrecher in anthropologischer Beziehung) írt munkája talál bő kivonatolásra *Ladame* tollából, és *Rouby* folytatja a beszámíthatóság látszatával bíró elméletet büntettesekre vonatkozó megfigyeléseit. Ezúttal egy alkoholikus apa gyermekéről emlékezik, a ki kitűnő nevelésben részesülve, osztályában első helyet vív ki magának, szorgalmasan

tanul, 14 éves korában már metaphysikával foglalkozik, de tanulmányai végeztével beteges lelki hajlamok symptomáit kezdi mutatni. Tanulmányait hirtelen megszakítja, vizsgái előtt hazaszökik minden ok nélkül, majd kalandor-életre adja magát, Párisba, Marseillebe utazik, néhány frankkal zsebében, hol éhezve bolyong az utczákon, a szabad ég alatt hál, végre ír szülőinek, nem bírva tovább a küzdést, a kik érte jönnek s hazaviszik falujába.

Itt azonban összezsörtölődve atyjával, ki egy darab fát hajít utána, visszadobja rá a fát, s attól fogva egy rögeszme foglal tért elméjében, az, hogy atyját megöli. Jogosan vél ekkép cselekedni s két ízben meg is kísérli tervét végrehajtani, második esetben előre megfontolt szándékkal.

Egyszersmind mind gyakoriabbá válnak dührohamai, a mikor a legkisebb bosszúságra tör, zúz, rombol, majd a roham elmúlván, lecsillapul, nyugodtan beszél, társalog, senkisémmé, hogy kitörései nem a harag, hanem az őrjöngés fellobbanásai.

Atyját ily dührohamai egyikében doronggal üldözi, máskor meglesi, hogy az emeleti lakásból súlyos követ zúdítson fejére. Szerencsére a kő csak karját éri. Öngyilkossági eszmékkel is tépelődik; egyszer létrát pillantva meg egy épülő ház falához támasztva, elkiáltja magát, felrohan a létrán, anyját lent hagyva, felkúszik a fedélre, hogy alávesse magát. Ekkor azonban megpillantja egy őt kereső iskolatársát, rögtön lejö, kezét szorít vele s azt mondja, hogy csak egy kissé tornázni akart.

Gyógyintézetbe szállítva, semmi jelét sem adta három hónap alatt elmezavarodottságának, rohamai kimaradtak, tudományos dolgokkal foglalkozott s szülőivel, rokonaival is nyájasan társalgott, csak atyjával szemben maradt udvarias, de hideg. Mikor kibocsátották az intézetből, engedelmet kért, hogy atyja elé mehessen a pályaházhoz. Megadták neki; de mikor a vonatról leszállani látta atyját, elbűjt, s míg atyja érte ment, addig ő vonatra ült s egyedül tért haza.

Rouby e jelekből kétségtelennek tartja, hogy itt is a lappangó elmeőr oly esetéről van szó, mely, ha a büntett elkövetetik vala, a beszámítást föltétlenül kizárja.

A Rómában megjelenő „*Nuova Antologia, rivista di scienze, lettere ed arti*“ mult évi június elseji számából érdekesnek tartjuk megismertetni *Pietro Bertolini* „I pieni poteri per le riforme organiche“ feliratú politikai érdekű cikkét, mely az alkotmánytan egy sarkalatos kérdésére vonatkozik, arra t. i., hogy a teljhatalom átruházása a törvényhozó testületek részéről mily körülmények közt foghat ma helyet?

Angliában, az alkotmányos fejlődés classikus hazájában hosszú küzdelem előzte meg a korona és az alsóház közt azon határok megvonását, melyek által a parlament és a király együttes hozzájárulásával hozott törvények és a régi királyi előjogokból származó rendeletek között — melyekkel az uralkodó valóságos törvényhozási funkciót gyakorolt — a hatáskörök éles elkülönítése végbement. A régi „order in council“-ek és „royal proclamation“-ok mindenekelőtt abban találtak megszorítást, hogy nem változtathattak meg létező törvényeket és a legváltozóbb viszonytárságok között, még a Tudorok alatt is megőriztek a királyi előjogok bizonyos kiegészítő törvényhozási jogot ott, a hol sem a parlament, sem a szokásjog nem intézkedett. Végre az 1688-iki forradalom véget vetett az ellentétnek, mely különösen kiélestedt a Stuartok alatt, a kik minden elődeiknél inkább ragaszkodtak a pusztá királyi tekintély alapján való törvényalkotáshoz, s ettől fogva az „order in council“-ok és „proclamation“-ok egyedül arra szorítottak, hogy egy „common law“, vagy „statute law“ végrehajtása iránt intézkedjenek, s ezektől származtatták le minden joghatályokat.

A francia forradalom embereit az angol politikai rendszer túlzó alkalmazása arra vezette, hogy még jobban megszorítsák a végrehajtó hatalmat, s alig hagyjanak fenn számára más törvényszerű funkciót, mint a mely a törvények végrehajtásának biztosítására szolgálhatott. Ebben a szellemben fejlődött tovább a francia közjog, miután a forradalomból támadt caesarismus kétszer tett kísérletet a törvényhozó hatalom absorbeálására a maga decretalis jogkörébe.

Az államfő előjogainak ezen korlátozása a törvényhozói hatalom szempontjából, Olaszország alkotmányába is átment, mint a hogy átment Európa majd minden alkotmányába. Azonban, míg a végrehajtói functio ezen alárendelésével a törvényhozói hatáskörnek s a „törvények uralma“ név alatt ismert